

JAKUCS LÁSZLÓ ÉLETÚTJA ÉS BIBLIOGRÁFIÁJA

SRAGNER MÁRTA

Csorba Győző Megyei Könyvtár Pécs Apáca u. 8. 7621 gyarap@mail.baralib.hu

Abstract: László Jakucs, geomorphologist, karstmorphogenetics and researcher of caves was born in Sarkad on the 21st of January, 1926. He took a geologist degree in Budapest in 1949 and was appointed to the National Institute of Geology. He made the map of the Sátorkő-pusztá cave near Dorog in 1946; discovered the Létrás-tető sump cave in the Bükk mountains in 1951, the Béke cave in 1952, the cave system of Pénzpaták near Répáshuta in 1953 and the lower cave of Baradla in 1957. He was the director of the Aggtelek limestone cave from 1953, candidate from 1961 and Academic Doctor of Geography from 1970. He got to the University of Szeged in 1963 where he directed the Natural Geographical Department as a professor from 1971 until his retirement in 1993. He created the "Hungarian karst school". The following definitions were originated to him: karstmorphogenetics, water-erosion karst features, abiogen and biogen karst features. He worked out the erosion model of the karst caves' morphogenetics for the first time in the world and also new methods of exploring the cave systems. He examined the interaction of the erosion of limestone karsts and the air pollution in the 80s and 90s. He found out that the reasons of dissolution of cave limestone are the air pollution, the acid rains and the depositions. He has done basic researches in the topographical development. He raised the issue of the cosmic mass-impact origin of the European Black Sea. He was the first to use satellite exposures for researching carbonic hydrates in the 70's. He worked out the geological and ancient geographical model of then Nagylengyel oil field. He extensively examined the recent modifications in the characteristics of the Hungarian Plain's rivers. He established the Karst and Cave Researcher Section of the Hungarian Geographical Society in 1951. He organized many successful expeditions, he was a member of many Hungarian and international organizations, participant of conferences and symposiums, holder of many official and professional certificates. He started to write articles in 1942. In the biography of the memorial volume there are the data of 340 of his publications; and also the description of 31 independent volumes, 70 chapters, 150 essays, 35 research reports, conclusions, scientific opinions, explanatory notes, more than 80 educational articles, school-book reviews, films, TV series and videos. He was died on the 1st of December, 2001. in Szeged.

Jakucs László indulása

Jakucs László 1926. január 21-én született Sarkadon. Édesapja tanító volt, aki a két fiát, Lászlót és Pált természettudományos szemléletre nevelte. Középiskolai tanulmányait a nagyhírű Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában végezte kitűnő eredménnyel. Már 14 éves korában érdeklődése a mineralógia felé fordult tanára, Hoffer András hatására. A gimnáziumi éveinek végére már jegyzett ásványgyűjteménye volt, amelyet Budapestre költözésekor a debreceni egyetem Ásvány- és Földtani Intézetének adományozott.

A Pázmány Péter Tudományegyetemen, természetrájs – földrajz – kémia szakos tanárnak készült. Harmadéves korától Vadász Elemér professzor irányítása mellett, geológiára szakosodott. Egyetemi évei alatt már aktív és eredményes barlangkutatónak számított, hiszen 1946-ban, 20 éves korában térképezte fel a Dorog melletti Sátorkő-pusztai barlangot.

1947-ben az egyetem Földtani Intézetének gyakornoka lett. 1949-ben szerzett geológus diplomát és az Állami Földtani Intézetbe nevezték ki, ahonnan hamarosan egy évre ösztöndíjjal Moszkvába küldték kutatni.

Hazatérve Miskolc vízellátásának tanulmányozásával bízták meg. A Bükk-hegységben végzett kutatásai során a Létrás-tetőn új víznyelőbarlangot fedezett fel, majd új komplex hidrogeográfiai módszerek alkalmazásával meghatározta, a környék felszín alatti karsztvíz-járatainak és barlanghálózatának kifejlődési rendszerét.

A karszt- és barlangkutató tudós

1952-től az aggteleki karsztvidék intenzív kutatásába kezdett. Több kisebb barlang mellett felfedezte a Béke-barlangot, amelynek nevét ő adta, „magatoborozta” munkatársaival augusztusban fel is térképezett. Mint írta: „Ez volt életem *“zongoráért csákányt”* időszaka.” A Béke-barlang felfedezése nemcsak itthon, de világviszonylatban is egyedülálló volt, hiszen első alkalommal terepi – geomorfológiai – megfigyelések és vízfestéses módszer alkalmazásával, körütekintő elemzésével, kimutatott egy addig nem létező, ismeretlen barlangot, sőt még annak méreteire is utalt. Az akkori nem tökéletes méréssel 10 km körüli hosszúságot állapított meg Jakucs László. Nem sokat tévedett, a Béke-barlang 7.183 m hosszú Szunyogh Gábor pontos felmérése alapján.

1953 nyarán egy újabb bükki expedíciója során többedmagával feltárta a Répáshuta melletti Pénzpataki-barlangrendszert. Ebben az évben lett az Aggteleki-cseppkőbarlang igazgatója, amely tisztelet tíz évig töltötte be. Ezen idő alatt nemcsak a karsztvidék fejlesztésével, továbbkutatásával foglalkozott – feltárta a Baradla Alsó-barlangját –, hanem a terület rendszeres geomorfológiai feldolgozásával is.

A karsztok geomorfológiai vizsgálatába számos olyan észlelési, mérési és főként kísérletes módszert vezetett be, amelyet eddig a természettudományok más területén alkalmaztak csak.

„*Általános karsztgenetikai, morfológiai és hidrográfiai problémák vizsgálata az Aggteleki-karszton*” című kandidátusi értekezését 1961-ben védte meg, s 1970-ben lett a földrajztudományok doktora.

1963-ban a szegedi József Attila Tudományegyetem Földrajz Tanszékére hívták docensnek, ahol a következő évben megszervezte a Természeti Földrajz Tanszékét, amelynek 28 évig volt a vezetője (1971-től professzorként). Ezekben az években számos sikeres kutatóutat szervezett diákjainak, pl. Jugoszláviába, a Krím-félszigetre, az Ibériai- és az Appenini-félszigetre, a Podóliai-gipszkarsztra, az Alpokba és Kubába.

1971-ben jelent meg a *“Karsztok morfogenetikája”* című alapműve, amely a *“magyar karsztiskola”*-nak emlegetett új geomorfogenetikai szemléletet összegzi. Könyvét kiadták New Yorkban (1977), Bristolban (1977) és Moszkvában (1979) is és a mai napig a szakirodalomban hivatkoznak rá.

Karsztmorfológiai szemléletére jellemző, hogy mindenkor a jelenségek kialakulásának okait kutatta. Tőle származik a karsztmorfogenetika definíció, de meghatározta a folyóeróziós karsztformakincs, az abiogén és a biogén karsztformakincs fogalmát is. Ez utóbbiakkal megszületett a karszt, mint tájökológiai fogalom.

A tájfejlődési folyamatok természeti törvényszerűségeinek megismerésére irányuló alapkutatásokat is végzett.

Világviszonylatban elsőként dolgozta ki a karsztbarlangok morfogenetikájának eróziós modelljét, és új módszereket dolgozott ki a barlangrendszerek feltárására is.

Az 1980-90-es években figyelmét a karsztos területek recens környezetváltozásainak kutatására fordította, s a karsztok sérülékenységét elemezte. A mészkőkarsztok elkopárosodásának és a légszennyeződések fokozódásának hatásanalízise képezte vizsgálatainak gerincét. Felismerte, hogy a barlangi cseppköveken visszaoldódási jelenségek figyelhetők meg, amelyek a földi légtér elszennyeződésének, főképpen a savas esőknek és ülepedéseknek a következménye.

A geomorfológia más területeivel is foglalkozott. Felvetette az európai Fekete-tenger kozmikus tömeg-becsapódásos eredetének elméletét. Az 1970-es évek elején elsőként használta a műhold-felvételeket szénhidrogénkutatásra. Kidolgozta a nagylengyeli kőolajtároló geológiai és ösföldrajzi modelljét is, és sokoldalúan elemezte az alföldi folyók vízjárási sajátosságainak jelenkori módosulásait.

Jakucs a közéleti ember

Tudományos és kutató munkája mellett 1951-ben megszervezte a Magyar Földrajzi Társaság Karszt- és Barlangkutató Szakosztályát, amely ekkor a szakemberek egyetlen szervezete volt. Évtizedekig tagja volt a MTA Tudományos Minősítő Bizottsága Földrajzi és Meteorológiai Szakbizottságának, a MTA Földrajzi Főbizottságának, a MTA Földrajzi Bizottsága Geomorfológiai Albizottságának, a Nemzetközi Földrajzi Unió Magyar Nemzeti Bizottmányának és az Environmental Change on Karst Area IGU Bizottságának. Hosszú évekig társelnöke, majd tiszteleti tagja a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak és a Magyar Földrajzi Társaságnak. Elnöke volt a MFT Szegedi Osztályának, a TIT Szeged Városi és Csongrád Megyei

Szervezetének. Megszervezte és 14 éven át elnökként, vezette a Szegedi Akadémiai Bizottság Környezettudományi- és Területfejlesztési Szakbizottságát.

Számos nemzetközi konferencia és szimpózium résztvevője volt, amelyek során széleskörű szakmai kapcsolatokat épített ki. 1971-ben ő szervezte meg az Európai Regionális Konferencia "Karsztmorfologenetikai szimpózium"-át.

Birtokosa volt a Herman Ottó-, Kadič Ottokár-, Lóczy Lajos-, és Teleki Sámuel Érmeknek, a Szent-Györgyi Albert Emlékéremnek, a Pro Natura Díjnak, az Eötvös József Koszorúnak, a Magyar Köztársaság Érdemrend tisztikeresztjének, a Vásárhelyi Pál kitüntetésnek és a Vass Imre emléklaplettnak. Elnyerte a Felsőoktatás kiváló dolgozója és a Munkaérdemrend arany fokozatát. Nyugdíjba vonulásakor 1993-ban az Egyetem "Professor Emeritus" címmel ismerte el többévtizedes, kimagasló szintű oktatói tevékenységét. A Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen 1999-ben avatták díszdoktorrá. Aggtelek és Sarkad díszpolgárává választotta.

A Jakucs bibliográfiáról

A 2002-ben megjelent emlékkötetben található bibliográfia szerint munkáinak száma több mint 340. 1942-ben 16 éves korában kezdett el írni, először ismeretterjesztő cikkeket, amelyekben természettudományi érdekességeket mutatott be, pl. egy erdélyi sóhegyet, Esztergom környéki barlangot. Első tudományos értekezése 1947-ben a Természettudomány című folyóiratban jelent meg. 1948-tól pedig már rendszeresen publikált. 31 önálló kötetet adták ki, 70 könyvfejezetet írt. Mintegy 150 szaktanulmányát, jelentését a Földtani Intézet éves jelentéseiben, hidrológiai-, földtani-, földrajzi-, karszt- és barlangkutatói valamint más szakfolyóiratokban adta közre. 35 kutatási jelentést, témazáró beszámolót írt hazai- és külföldi kutatásairól. Szakvéleményt adott a Garadnavölgy és környékének karsztforrásairól, Ózd ivóvíz ellátottságának megoldásáról. Többek között kutatta a Dél Tiszántúl, a Duna-Tisza köze és a Kisalföld különböző területeit. Vizsgálta a nagylengyeli kőolajmezőt, Szeged, Kalocsa, Mohács természetföldrajzi helyzetét. Magyarázó és dokumentációs jegyzékeket készített Móraváros és Kiskundorozsma geológiai térképéhez. Geológiai szempontból értékelte Magyarország több tájegységéről készült műholdfelvételeket. Több mint 50 ismeretterjesztő cikket írt, elbírált több tankönyvet, csodálatos barlangi filmek, televíziós sorozatok, VIDEO-k készítésében vett részt szereplőként, szakértőként. Saját maga is készített VIDEO filmeket barangolásairól, pl. a gleccserekről, a

Baradla-barlangról, korzikai és ausztriai expedícióiról. A bibliográfiát néhány vele készült interjú zárja.

Jakucs László visszaemlékezése

Egyik visszaemlékezésében így ír indulásáról: *“Mohón szívtam tudómba a Debreceni Református Kollégium vastagfalú tantermeinek, szertárainak és messze földön híres könyvtárának történelmi levegőjét. Egyszerre éreztem magam szájalmasan kicsinek... ugyanakkor reménykedve bizó kiválasztottnak is, akinek itt és most adatott meg, hogy valami csodálatos új világba lépjen... Biztos vagyok benne: a Kollégiumnak köszönhetem, hogy életem gyakorlati irányú próbálkozásainak... sikerei ellenére is végtére... újabb generációk tanítójává tértem meg Szegedre...”* (JAKUCS 1988).

Kapcsolata a barlangokkal úgy kezdődött, hogy egyetemista korában beleesett a Remete-hegyi barlang 21 méter mély aknájába, ahol súlyos sérüléseket szenvedett. Néhány héttel ezután majdnem kicsapták a kollégiumból, mert a harmadik emeletről lógó kötélén tanulta az ereszkedés és vízszamászás mesterfogásait. Később is számtalan veszedelemnek volt kitéve munkatársaival együtt, de soha nem adta fel.

Talán még 2001. december 1-jén sem!

Jakucs László a tanítványok, tudóstársak emlékeiben

Schweitzer Ferenc igazgató úr, szeretné megfejteni: *“... mi volt a varázsa ennek a furcsa, magas, romantikus érzelmű, erős alkatú, csupa szív, nagy munkabírású, mindenre és környezetében mindenkire odafigyelő embernek; akiért tanítványai rajongtak, munkatársai és tudóstársai... becsülték és tisztelték. ...megpróbáltam választ adni erre a kérdésre. Becsülte és tisztelte mások véleményét még akkor is, amikor nem értett egyet vele. Amikor tanítványaival komoly vitába elegyedett, nem tekintélyének súlyával harcolt, hanem komoly érvekkel, s legfiatalabb tanítványát is egyenjogú, tiszteletre méltó partnerének tartotta... Soha nem szégyenített és nem alázott meg senkit. Gondolkodásában konzervatív és modern is volt, és nem riadt vissza merész, rendhagyó teóriáktól. Így sok mindent előbb látott meg, mint pályatársai. A fény művésze is volt. Könyveinek illusztrációit képviselő csodálatos fekete-fehér és színes fényképei, videofilmjei, az érzékeny lélekre utaló zene- és muzsika szeretete nem csak szakmai, hanem művészi értékeket is hordoznak. Szakmai fölényét világismeret, a nagy látókör biztosították, és ezt a széles áttekintést élete végéig megtartotta. Ezért tudta választott tudományát világszínvonalra emelni, és ezt a szintet megőrizni... A szegedi egyetemen...*

földrajztanárok-geológusok hatalmas seregébe oltotta be a szakma szeretetét, a választott tudomány iránti alázatot és szolgálatot.” (SCHWEITZER 2002).

Kubassek János igazgató úr, a halálakor írta: *“...pedagógusként mindig önzetlenül segítette diákjait tanácsokkal, személyes kapcsolataival, mérhetetlen életbölcsségével. A ...terepgyakorlatok során két hét alatt többet lehetett tanulni tőle, mint az egyetemi előadótermekben, vagy a könyvtárakban évek során át. A természet jelenségeit, bonyolult összefüggéseit, kölcsönhatásait mindig szemléletes példákkal világította meg, s eredeti gondolkodóként gyakran ösztönözte tudományos vitákra pályatársait. A természet titkait és igazságait kutatta, s nem tartott attól, hogy megkérdőjelezze a tabuvá merevedett tudományos dogmákat. Mérhetetlen tudás, önzetlenség, segítőkészség, empátia, kitartás és fáradhatatlan munkabírási jellemezte. Tanítványai sokat tanultak tőle. Külföldön is nagyra becsülték személyét és munkásságát.” (KUBASSEK 2001).*

Marosi Sándor kutató professzor, az emlékkötetben így emlékezik: *“...Az egyetemen még az utóbbi években is élvezhették tanítványai lebilincselő stílusú előadásait, tartalmas óráit (méltán lett birtokosa a diákok "Kedvenc-díj"-ának). ...igen eredményes iskolateremtő munkája tanúságaként tudományos fokozattal rendelkező kutatók, egyetemi oktató-tanárok tucatjai tevékenykednek ma is felelős beosztásban szerte az országban. ...az emlékkötet pedig e sorok írójának kivételes tiszteletén és gyászán kívül... nagyon széles szakterület megbecsülését, a pótolhatatlan veszteség kifejezésének megnyilvánulását jelzi.” (MAROSI 2002).*

Jakucs László hitvallása

“Minden fa és minden fűszál az égre törekszik. Magasba emelkedik a madár is, ha szabadon kíván szárnyalni. Csak a barlangkutató olyan megátalkodott, hogy a boldogságot valahol a mélységben hajszolja.

Én bizony ebbe az utóbbi – dicstelennek tűnő – kategóriába tartozom.

Életem valamennyi igazán lenyűgöző óráját sziklabarlangokban töltöttem. Vagyis mélyen a föld alatt. Korántsem éreztem ott magam sötét elzártságban. Befogadtak és elbűvöltek a barlangok engem. Kitűnően megértettük egymás beszédét, álmait. Szabaddá váltam a barlangokban, könnyedé, béklyóit ledobó, szárnyalni képes óriásmadárrá. Egy barlangkutató bizonyára másként nem érezhet. Mert a barlangok szerelme végzetes. Nem tűr szabadulást hűtelen rabjának. Még túl a síron sem.” (JAKUCS 1993).

IRODALOM

JAKUCS L. (1988): Mit jelentett számomra a Debreceni Református Kollégium. /Kézirat./ Szeged, 1-2. lev.

JAKUCS L. (1993): Szerelmes barlangjaim. - Akadémiai Kiadó, Budapest.

KUBASSEK J. (2001): A földrajztudós emlékezete. - Érdi Újság, dec. 7.

MAROSI S. (2002): Jakucs László. A tudós, az ismeretterjesztő és a művész. - Pécs, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet – Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem. p. 14.

SCHWEITZER F. (2002): Jakucs László. A tudós, az ismeretterjesztő és a művész. - Pécs, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet - Pécsi Tudományegyetem - Szegedi Tudományegyetem. p. 7-8.

